

מדינת ישראל
משרד החינוך
מינהל החינוך הדתי

פדרקו אבות

ח"י אמרות
ממסכת אבות

מדינת ישראל
משרד החינוך
מינהל החינוך הדתי

פרקי אבות

ח"י אמרות
ממסכת אבות

הוגה ויוזמת התוכנית: **יפה כהן תנעמי**, מפקחת מתאמת מחוז מרכז

ליווי וייעוץ פדגוגי: **אסתר חטב**, מפקחת ארצית קדם יסודי חמ"ד

כתיבה ועריכה: **תמר זקס**

איור: **מנחם הלברשטט**

עריכה לשונית: **מענה לשון בת-7 ורדי**

הפקה: **אתי אורלב ושרה תורג'מן**

עיצוב גרפי: **סטודיו שחר שושנה**

הוצאה לאור: **גף הפרסומים, משרד החינוך**

אתר מנהל החמ"ד:

<https://edu.gov.il/sites/Hemed/Pages/homepage.aspx>

קראו והעירו:

הרב דוד עצמון - ממונה תושב"ע, תוכניות לימוד ואישור ספרי לימוד.

רחל סלייטר - מפתחת תוכניות לימודים מדריכה ארצית בחמ"ד.

בת שבע מלכה - גננת ומדריכה ארצית

צביה בר שלום - מדריכה פדגוגית בתחומי מורשת חשיבה ומדעים.

גיטל פינר - גננת ומדריכה ארצית

פרקי אבות

ח"י אמרות ממסכת אבות

תוכן עניינים

4	דברי פתיחה: ראש מינהל החינוך הדתי, שושנה נגר	
5	המפקחת הארצית קדם יסודי, אסתר חטב	
6	הוגה ויוזמת התוכנית, יפה כהן תנעמי מפקחת מתאמת מחוז מרכז	
7	תמר זקס	
7	"מִשֶּׁה קָבַל תּוֹרָה מִסִּינִי וּמִסֵּדָה לִיהוֹשֻׁעַ וְיִהוֹשֻׁעַ לְזִקְנִים וְזִקְנִים לְנָבִיאִים וְנָבִיאִים מִסֵּדָה לְאַנְשֵׁי כְּנֶסֶת הַגְּדוּלָּה"	אמרה א'
9	"עַל שְׁלוֹשָׁה דְּבָרִים הָעוֹלָם עוֹמֵד - עַל הַתּוֹרָה, עַל הָעֲבוּדָה וְעַל גְּמִילוּת חֲסָדִים"	אמרה ב'
11	"אֵיזָהוּ עֹשִׂיר? הַשָּׂמַח בְּחֻלְקוֹ"	אמרה ג'
12	"אֵיזָהוּ חָכָם? הַלּוֹמֵד מִכָּל אָדָם"	אמרה ד'
14	"אַל תְּהִי נוֹחַ לְכַעַס"	אמרה ה'
15	"הוּא מְקַדִּים בְּשָׁלוֹם כָּל אָדָם"	אמרה ו'
16	"הַיּוֹם קָצָר וְהַמָּלְאכָה מְרֻבָּה"	אמרה ז'
17	"הֲלֵל אוֹמֵר: הוּא מִתְלַמֵּידוֹ שֶׁל אֶהְרֹן - אוֹהֵב שָׁלוֹם וְרוֹדֵף שָׁלוֹם"	אמרה ח'
18	"חָכָם אֵינוֹ נִכְנָס לְדִבְרֵי חֲבֵרוֹ"	אמרה ט'
19	"טוֹב לִי תוֹרַת פִּיךָ מֵאַלְפֵי זָהָב וְכֶסֶף"	אמרה י'
21	"הוּא מְקַבֵּל אֶת כָּל הָאָדָם בְּסִכָּר פָּנִים יְפוֹת"	אמרה י"א
22	"לֹא הִבִּישָׁן לָמֵד"	אמרה י"ב
23	"שִׁמְצוֹה גּוֹרֶרֶת מִצּוֹה"	אמרה י"ג
24	"מְרֻבָּה צְדָקָה מְרֻבָּה שָׁלוֹם"	אמרה י"ד
25	"עֲשֵׂה תוֹרָתְךָ קִבְעַ"	אמרה ט"ו
27	"קֵנָה לֶךְ חֲבֵר"	אמרה ט"ז
28	"שְׁנַיִם שִׁיּוֹשְׁבֵין וְיֵשׁ בֵּינֵיהֶם דְּבָרֵי תּוֹרָה, שְׂכִינָה שׁוֹרָה בֵּינֵיהֶם"	אמרה י"ז
30	"שְׁלוֹשָׁה שְׁאָכְלוּ עַל שֻׁלְחָן אֶחָד וְאָמְרוּ עָלָיו דְּבָרֵי תּוֹרָה, כָּאֵלוּ אָכְלוּ מִשֻּׁלְחָנוֹ שֶׁל מָקוֹם"	אמרה י"ח

ר"ב גמליאל בנו של רבי יהודה הנשיא אומר: יפה תלמוד תורה עם דרך ארץ, שיגיעת שניהם משכחת עוון" (אבות ב, ב)

מסכת אבות היא מסכת מיוחדת ושונה משאר המסכתות שבמשנה. אין בה דינים או דברי הלכה. רוב עיסוקה הוא בלימוד דרך ארץ ומידות טובות. היא כוללת דברי חוכמה ומאמרים בשבח התורה ולומדיה. שמה של המסכת ניתן לה בין השאר בזכות האבות הראשונים שקיבלו את התורה והעבירוה מדור לדור, וכך זכינו שתגיע גם אלינו.

במדרש מסופר שבזמן שבני ישראל היו במדבר "היו הבגדים גדלים עימם כשושנים וכעשבים נותני ריח". הבגד גדל עימם, והוא נשמר ולא התבלה, ולא זו בלבד אלא התאים עצמו למי שלבשו - לאורך התקופה הארוכה. כך גם מאמרי חכמים במסכת אבות - הם מלווים את הילדים, גדלים עימם ויוצרים חיבור ותחושת הזדהות ומכוונים לדרך התורה - דרך ארץ ומידות טובות.

"אלישע בן אבויה אומר: הלומד ילד למה הוא דומה? לדיו כתובה על ניר חדש" (אבות ד, ב)

גננות יקרות,

זכות גדולה ואחריות עצומה נפלו בחלקן - להיות הראשונות שמלמדות תינוקות של בית רבן.

לימוד המשניות ייצור חיבור ראשוני של הילדים הרכים למסורת בבחינת גרסא דינקותא, וברבות הימים תהיינה המשניות לנכסי צאן ברזל.

- תודה רבה לרב דוד עצמון ממונה תושב"ע, תוכניות לימוד ואישור ספרי לימוד, על הערותיו הטובות.
- למאייר מנחם הלברשטט, על האיוורים מאירי העיניים שמקרכים את לימוד המשניות לילדי הגן.
- לגב' תמר זקס, הגננת והמדריכה, שכתבה את ההצעות לפעילויות, והשכילה לשלב שאלות ודברי חכמים בפתיחת לימוד המשניות.
- לגב' בת שבע מלכה, גננת ומדריכה ארצית, על הרעיונות המקוריים והסיוע הרב בהפקת התוכנית.

תודה גדולה ומיוחדת לגב' יפה כהן תנעמי, מפקחת ומתאמת מחוז מרכז, הוגה ויוזמת התוכנית המקורית, על בחירת המשניות שתילמדנה - בשימת לב רבה מתוך הבנה גדולה לנפש הילדים בגיל הרך ולצורכיהם, ועל התנופה שנתנה לחידוש התוכנית.

שושנה נגר

מ"מ ראש מנהל החינוך הדתי

אסתר חטב

מפקחת ארצית גני ילדים חמ"ד

ח ינוך לדרך ארץ ומידות טובות הוא חלק חשוב בחינוך לאמונה וקיום מצוות, והוא מלווה את הילד למן הגיל הרך, מראשית חינוכו בבית הוריו.

**"מידות הן תכונות אופי, נטיות לב. חינוך למידות טובות פירושו
חינוך האדם לכך שיהיה אדם טוב, אדם אוהב טוב, שירצה
טוב..."**

(הרב שלמה אבינר, החינוך הטבעי, עמ' 38)

התוכנית ח"י משניות במסכת אבות מתמקדת בחינוך לדרך ארץ, דרך מפגש של הילד עם אמרות חז"ל המלמדות מידות אלו – המידות עצמן וחשיבותן.

דרך הפעילויות החווייתיות וקיום מעשים טובים, יפנים הילד את המידות שאנו מבקשים להקנות לו. מובן שחשיבות גדולה ללימוד מפי המחנכת שמציגה לילדים הרכים דוגמה אישית למידות טובות והנהגות טובות, והיא מלמדת את התכנים מתוך היכרותה העמוקה עם האמרות ממסכת אבות.

כפי שכתב הרמב"ם:

**"אי אפשר שייוולד האדם מתחילת ברייתו בטבע בעל מעלה
ולא בעל חיסרון, כמו שאי אפשר שייוולד בטבע בעל מלאכה מן
המלאכות... וחייב הלימוד וההתלמדות:**

**ולמדתם אותם את בניכם... וכך ראוי להרגיל את עצמו בפעילויות
הטובות עד שיהיו לו המעלות, ולהרחק מן הפעולות הרעות עד
שיסורו ממנו..."**

(שמונה פרקים לרמב"ם, פרק ח)

אתן, המחנכות בעלות המידות הטובות, אין כמותכן ראויות ויכולות לחנך למידות טובות.
עשינה חיל בכל פועלכן,

יפה כהן תנעמי,

מפקחת ומתאמת מחוז מרכז

מה"ש קיבל תורה מסיני ומסרה ליהושע, ויהושע לזקנים, וזקנים לנביאים,

ונביאים מסרו לאנשי כנסת הגדולה...." (אבות א, א).

המשנה הפותחת את מסכת אבות משמשת בסיס לכל המשניות הבאות אחריה. היא מלמדת על מסירתה של התורה שבעל פה מדור לדור, ממשה ועד ימינו. בהמשכה היא מוסיפה ומורה לכל העוסקים בחינוך: **"העמידו תלמידים הרבה"**. בחוליה בשרשרת הדורות אנו מבקשים להעמיד תלמידים הרבה: למסור לילדי הגן, הלא הם תינוקות של בית רבן, את דבריהם של חכמים, כדי שיהיו דברי תורה שגורים בפיהם בבחינת גרסא דינקותא, ובכך העת ימשיכו גם הם וימסרו את התורה שבכתב והתורה שבעל פה לדורות הבאים.

לימוד המשניות

- ♦ יחנך את הילדים לאהבת התורה.
- ♦ ירגיל את הילדים להתנהגות טובה ולדרך ארץ.
- ♦ יגביר ויחזק בהם את האמונה בה'.
- ♦ יבסס בהם את היסודות החינוכיים שעליהם עומד העולם התורני והיהודי.
- ♦ יפתח בהם תחושת שייכות לעם ישראל, לעברו ולמורשתו.

מתוך הלימוד

- ♦ ייחשבו הילדים לשון חכמים ולייחודה.
- ♦ ירכשו מילים, אמרות ומושגים, שהם בבחינת נכסי צאן ברזל של העם היהודי.
- ♦ יעשירו את לשונם.
- ♦ ידעו לעשות שימוש באמרות חכמים.

משניות רבות במסכת אבות הולחנו ומולחנות גם בימינו. חלק מהלחנים מובאים כאן בחוברת, ואת האחרים ניתן למצוא בחיפוש ברשת. מומלץ להשמיע את המשניות המולחנות ולשיר אותם עם הילדים בעת הלימוד.

תמר זקס

א. "מִשָּׁה קִיבֵּל תּוֹרָה מִסִּינַי וּמִסֵּרָה לַיהוֹשֻׁעַ וַיהוֹשֻׁעַ לְזִקְנִים וְזִקְנִים לְנָבִיאִים וְנָבִיאִים מִסְרוּהָ לְאַנְשֵׁי כְנֶסֶת הַגְּדוֹלָה"

(אבות א, א)

לגננת,

פינחס קהתי בפירושו למשנה מסביר:

משה קיבל תורה - כל התורה כולה, שבכתב ושבועל פה כאחד;

מסיני - מאת ה' שנגלה על הר סיני;

ומסרה ליהושע - כל מה שקיבל משה מסיני, לימד את יהושע תלמידו, שנאמר: "וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה פְּנִים אֶל פְּנִים כְּאִשֶּׁר יְדַבֵּר אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ וְשָׁב אֶל הַמַּחֲנֶה וַיְמַשְׁרְתוּ יְהוֹשֻׁעַ בְּיָנָיו נֶעַר לֹא יָמִישׁ מִתּוֹךְ הָאֶהָל" (שמות לג, יא);

ויהושע בִּינְיוֹן מלא רוח חוכמה כי סמך משה את ידיו עליו, **מסרה לזקנים**,

וזקנים מסרוה לנביאים, ונביאים מסרוה לאנשי כנסת גדולה - כנסת הגדולה שהקים עזרא הסופר בתחילת ימי הבית השני.

וַדְּבַרְתָּ בָם

נקרא בקול רם את המשנה מתוך המסכת.

ניזכר עם הילדים במשה ובמעמד הר סיני וגם באירועים שקדמו לו.

נשאל: ?

- ♦ מה התרחש על הר סיני?
 - ♦ מה כתוב על לוחות הברית?
 - ♦ מה עוד כתוב בתורה?
 - ♦ משה שאל את העם שאלה בשמו של הקב"ה. מה הייתה השאלה? מה השיב העם?
- אפשר לשוחח על משמעות המילה **מסירה** ומילים הנגזרות מאותה המשפחה (מאותו השורש): מה משמעות הפועל **למסור**? מה **מוסרים** ולשם מה? מה עושה **המוסר**? מהו **מָסַר** ומהו **מסרון**? וכדומה.

בדאי לשוחח על מהות שתי הפעולות המוזכרות – קבלה ומסירה (משה קיבל...ומסרה ליהושע):

♦ למי אנחנו מוסרים ומעבירים הודעות וחפצים?

♦ איך מוסרים הודעות?

♦ אפשר להרחיב ולהסביר את המושג כנסת הגדולה המופיע במשנה (ולציין שבכנסת ישראל בימינו קרויה על שמה של כנסת הגדולה).

♦ מה מזכירה לנו המילה כנסת?

נתבונן יחד באיור הנלווה ונשוחח עליו. נפנה את תשומת לב הילדים להתרחשות המתוארת בו ול"תפאורה" שבצד החדר. נקרא בקול את המילים המופיעות על השלט הצמוד להר: "הר סיני".

נסביר לילדים: משה מסר ליהושע את התורה, פירש אותה והוסיף עליה הסברים, איך לקיים את המצוות. לדוגמה:

התורה מצווה אותנו: "בְּסֶכֶת תֵּשְׁבוּ שְׂכֵנֵי יָמִים" – משה הסביר ליהושע מה היא סוכה בשרה וממה עשוי הסכך.

התורה מצווה אותנו: "שְׁמֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ" – משה הסביר ליהושע איך לשמור ולקדש את השבת, מה מותר לעשות ביום השבת ומה אסור לעשות בו.

יהושע מסר את ההסברים של משה לנביאים, וכך הלאה. בכל דור אנחנו לומדים תורה וגם לומדים את מה שחכמים למדו מרבوتיהם ולימדו אותנו.

נתבונן באיור ונשאל:

♦ למי התחפשו הילדים שבאיור?

♦ מה מוסר משה ליהושע?

לסיכום נוכל לציין שבכל דור ודור אנחנו מקבלים ולומדים תורה; אנו לומדים על האבות והאימהות: אברהם, יצחק ויעקב, שרה, רבקה, רחל ולאה; על יציאת מצרים, על משה ואהרן ועוד.

בעם ישראל מוסרים את המצוות וההלכות ואת ההסברים והחידושים מדור לדור – מאב לבן, ממורה לתלמיד וכו'.

גם אנחנו בגן ממשיכים ללמוד את התורה ואת דבריהם של החכמים, ובשנדע אותם היטב נוכל למסור אותם הלאה, לאחרים.

אפשר לשאול את הילדים אילו סיפורי תורה הם זוכרים וממי למדו אותם.

אפשר לשחק במשחק טלפון שבור. ילד מוסר הודעה לחבר, והחבר מעביר את ההודעה לחבר נוסף וכך הלאה.

לסיום אפשר לספר את הסיפור של ג'קי לוי
"אותיות מתוקות" / ספריית פיג'מה

או לשיר את השיר "[כשקיבלו את התורה](#)" /

מילים: לאה נאור, לחן: נורית הירש. ◀

ב. "שמעון הצדיק היה משיירי כנסת הגדולה.

הוא היה אומר: על שלושה דברים העולם עומד - על התורה, על העבודה ועל גמילות חסדים"

(אבות א, ב)

לגננת,

בפירושו למשנה פינחס קהתי מסביר מה הם אותם שלושה דברים שהמשנה אומרת שבזכותם העולם מתקיים:

תורה - בזכות לימוד תורה, ביאור התורה וקיום המצוות;

עבודה - עבודת ה' הנעשית בבית המקדש, היא עבודת הקורבנות. לאחר שחרב בית המקדש, התפילה, שהיא עבודה שבלב, באה במקום עבודת הקורבנות;

גמילות חסדים - חסדים הם המעשים שהאדם עושה בממונו או בגופו כדי להיטיב עם הזולת.

וּדְבַרְתָּ בָּם

אפשר לפתוח את לימוד המשנה בהשמעת המשנה המולחנת או בלימוד השיר

◀ **"על שלושה דברים העולם עומד"** / לחן: חיים צור.

שמעון הצדיק מונה שלושה דברים חשובים שבזכותם העולם מתקיים. נחזור ונקרא את המשנה באוזני הילדים ונשנן אותה יחד.

נשאל:

- האם יש דברים חשובים נוספים שבזכותם העולם מתקיים? מהם הדברים האלה?
- האם יש בין הדברים שהזכרנו דברים שאנו יכולים לעשות בגן?

לאחר הדיון נתבונן באיור ונשאל:

- מה כתוב בתורה?
- לשם מה אנחנו זקוקים לסידור?
- מה אנו עושים בקופת הצדקה? ומה נעשה במטבעות הכסף שנאסוף בה?

אפשר לשאול את הילדים:

- איך אנחנו יודעים שצריך לשמור שבת?
- איך אנחנו יודעים מה הדברים שאסור לעשות בשבת (לדוגמה: לבשל, להדליק אש)?

את הכול מלמדת אותנו התורה.

יש מצוות שכתובות בתורה במפורש, ויש מצוות שחכמים שלומדים תורה – למדו מתוכה ולימדו אותנו. אפשר להרחיב ולומר שגם מסיפורי התורה על אבותינו, למשל על אברהם ושרה ועל יצחק ורבקה, אנו לומדים כיצד נכון להתנהג במצבים שונים.

תפילה

נשאל: ?

- ♦ איזה חלק אהוב עליכם בתפילה בגן?
- ♦ אילו תפילות נוספות אתם מכירים?
- ♦ איפה עוד אתם מתפללים? עם מי? מתי?

אפשר לציין שבתפילה אנחנו משבחים את הקב"ה ומודים לו על הטוב שברא בעולם.

נשאל: ?

- ♦ על מה אנחנו יכולים להודות לקב"ה?
- בתפילה אנחנו גם מבקשים מהקב"ה בקשות שונות.

נשאל: ?

- ♦ מה הייתם רוצים לבקש בתפילה?

אפשר לציין שיש חכמים שנוהגים להתפלל עם סיום התפילה תפילה אישית, ולתת לילדים זמן לתפילה אישית. יש גנים שבהם נוהגים להוסיף תפילות כגון להזכיר שמות של קרובי משפחה או מכרים חולים ולבקש מה' שישלח להם רפואה שלמה בתוך שאר חולי ישראל וכדומה.

גמילות חסדים

נציין מעשה טוב שאירע בגן, לדוגמה: חברה שעזרה לחברה; חברים שסידרו את הגן כדי שכולנו נוכל לשבת ולאכול; ילד נתן לחבר זכות קדימה בעלייה למתקן בחצר.

נשאל: ?

- ♦ האם זכור לכם מעשה טוב שחבר עשה למענכם? אפשר לתת לילדים לצייר/לכיר את האחד הדברים שעליהם העולם עומד ולהכין תערוכה מכל המוצגים.

נוכל לחתום את הלימוד בשירת המשנה המולחנת.

ג. "איזהו עשיר?"

(אבות ד, א)

השם בחלקו

לגננת,

עושר אמיתי אינו תלוי בכסף או ברכוש אלא בתחושה פנימית.

העשיר האמיתי איננו מי שצובר עוד ועוד רכוש אלא מי שדי לו במה שרכש.

(מתוך: מסכת אבות, פירוש ישראלי חדש, אביגדור שנאן)

ודברת בם

את לימוד המשנה אפשר לפתוח בשאלה לילדים:

♦ מי הוא עשיר?

לאחר שנשמע את תשובותיהם, נקרא בקול את המשנה מתוך המסכת ונסביר: המשנה מלמדת אותנו שעשיר הוא אדם ששמח במה שיש לו: בבית שלו, במשפחה שיש לו, בחברים, בספרים, במשחקים.

נתבונן יחד באיור. לאחר התרשמות הילדים נשאל:

- ♦ מי הם האנשים המופיעים באיור?
- ♦ איך נוכל לשמח את האיש שגר בארמון?
- ♦ היכן הם מתגוררים?
- ♦ מה הם לובשים?
- ♦ האם את כל הדברים שמשמחים אותנו קונים בחנות בכסף?
- ♦ האם יש דברים שמשמחים אותנו שאותם לא קונים בחנות? (לדוגמה: יציאה לטיול, ישיבה על הכתפיים של אבא או חיבוק מאימא, ביקור של חברים, נשיקה מסבתא, ציור לסבא).
- ♦ למי מהאנשים שבאיור יש לדעתכם יותר כסף?
- ♦ מי עשיר יותר? לפי מה יודעים?
- ♦ מה עושה כל אחד מהאנשים באיור?
- ♦ מי מהם שמח יותר? מי בועס?

אפשר לבקש מהילדים שיציירו את הדברים שמשמחים אותם. אפשר לחשוב יחד על דברים שמשמחים אותנו וניתן לעשות אותם בגן.

נשאל את הילדים:

♦ האם אתם מכירים סיפורים שמזכירים את מה שלמדנו במשנה?

נוכל לספר אחד מהסיפורים שיציעו הילדים או למצוא ברשת סרטון הנפשה (אנימציה) שמבוסס על אחד מהם ולהקרין אותו לילדים.

לדוגמה:

◀ ["הביצה שהתחפשה" / דן פגיס](#)

◀ ["הפיל שלא רצה להיות פיל" / פאול קור](#)

ד. "בן זומא אומר: איזהו חכם? הלומד מכל אדם, שנאמר מכל מלמדי השכלתי"

(אבות ד, א)

לגננת,

בפירושו למשנה פינחס קהתי מסביר את דברי בן זומא:

איזהו חכם – מי הוא האדם שראוי להתהלל בחוכמתו?

הלומד מכל אדם – ואפילו מאדם שאינו גדול ממנו בחוכמה, והוא הולך לכל מקום שבו יושבים בני תורה, ונכנס ולומד מהם ואיננו מתבייש

בפירושו של ר' עובדיה מברטנורא מבואר שכיוון שאותו אדם אינו חס על כבודו ולומד גם מן הקטנים, ניכר שכל לימודו נעשה לשם שמיים... ואדם כזה ראוי להיקרא חכם ויכול להתהלל בחוכמתו.

וְדִבַּרְתָּ בָם

נקרא את המשנה בקול לפני הילדים.

נשאל, ?

- ♦ מי הוא לדעתכם אדם חכם?

נאסוף ונסכם את תשובות הילדים. נשנן את המשנה יחד, ונשאל:

- ♦ מה דעתו של בן זומא במשנה?

- ♦ מי לדעתו נחשב לאדם חכם?

נתבונן באיור ונשוחח על מה שאנו רואים בו.

נחזור ונדגיש שאפשר ללמוד מכל אדם. לפעמים גדולים לומדים מילדים קטנים.

נברר עם הילדים:

- ♦ מה עושות הדמויות שבאיור? מי הלומד ומי המלמד?
- ♦ האם יש מקומות נוספים שבהם אתם לומדים? באילו מקומות? ממי אתם לומדים בהם?
- ♦ האם יכול להיות מצב הפוך?
- ♦ האם יש דברים שמעניינים אתכם והייתם רוצים ללמוד אותם? מהם? ממי נוכל ללמוד אותם?
- ♦ האם יש מקומות נוספים שבהם אתם לומדים? באילו מקומות? ממי אתם לומדים בהם?
- ♦ האם יש דברים שמעניינים אתכם והייתם רוצים ללמוד אותם? מהם? ממי נוכל ללמוד אותם?

לימוד משנה זו יכול לשמש הזדמנות להבין את האפשרות ללמידה הדדית בגן. למידה בזאת, מלבד הידע החדש, תגביר גם את הכבוד שירחשו הילדים זה לזה.

רעיון ליישום בעקבות הלימוד:

אפשר להבין ספר/קלסר: "המומחים שלנו בגן".

כל דף בקלסר יוקדש לאחד הילדים בגן. בדף זה נציין את החוזקה והמומחיות שלו.

ילדים שיתקשו להרכיב פאזלים יחפשו בקלסר מי מומחה בהרכבת פאזלים ויפנו אליו לבקש עזרה; המתקשים במשחקי המחשב יוכלו לגשת לספר המומחים לחפש את מומחה הגן למחשבים; מי שזקוק לסיוע בציור יוכל למצוא את המומחים לציור וכדומה.

אפשר לארגן את הקלסר גם בדרך אחרת: לייחד לכל תחום מומחיות קדור בקלסר, ולהציג בו את תמונות הילדים המומחים באותו התחום.

אפשר לסיים את הלימוד בהשמעת הסיפור המקוון "[שואלין ומקדשים בבית הרב נסים](#)" מתוך סדרת הספרים "לאורם נלך", באתר מנהל החינוך הדתי. אם הספר מצוי בגן, אפשר לקרוא אותו מתוך הספר. ▼

ה. "... אל תהי נוח לבעוס"

(אבות ב, י)

לגננת,

רבי אליעזר אומר יהי כבוד חברך חביב עליך כשלך ואל תהי נוח לבעוס.

ר' עובדיה מברטנורא, בפירושו למסכת אבות, מסביר:

אל תהיה נוח לבעוס - כדי שלא תפגע ותזלזל בכבוד החבר, שכן בעת כעס אדם עלול לומר דברים שיפגעו בחברו ויעליבו אותו.

ר' שמעון בן צמח דוראן (רשב"ץ) כתב בפירושו למשנה, שקורה שאדם אחד כועס על אדם אחר והוא מבטא את כעסו כלפיו בנוכחות אנשים נוספים, ובעשותו כך הוא עלול לגרום להלבנת פני אותו אדם ברבים: "שאם תכעס תביישנו ברבים ותזלזל בכבודו".

ופינחס קהתי מסביר בפירושו למשנה: **אל תהי נוח לבעוס** - אל תהא פזיז וקל לבעוס. שמתוך כעס בא אדם לידי חטא ולידי זלזול בכבוד חברו.

וְדַבַּרְתָּ בָּם

נקרא בקול רם את המשנה מתוך המסכת, ובקריאתנו נדגיש את הסיפא: "יהי כבוד חברך חביב עליך כשלך ואל תהי נוח לבעוס".

נשאל: ?

- ◆ מה מבעיס אתכם? ומה מבעיס את החברים או את ההורים?
- ◆ מה עושים כשכועסים?
- ◆ מה מרגיע אתכם?
- ◆ אילו פעולות כדאי לדעתכם לעשות כדי להתגבר על הכעס?

נתבונן יחד באיור, ונשוחח עליו. לאחר התרשמות הילדים נשאל:

- ◆ מהי ההתרחשות המתוארת באיור? היכן היא מתרחשת?
- ◆ מה מרגיש הילד שדורך על הקובייה?
- ◆ מה קורה בינו ובין חברו?
- ◆ מה מרגישים הילדים שנמצאים במקום ועדים להתרחשות (ואותם איננו רואים בתמונה)?
- ◆ האם קרה לכם מקרה דומה? מה הרגשתם?
- ◆ מהי ההתרחשות המתוארת באיור? היכן היא מתרחשת?
- ◆ מה מרגיש הילד שדורך על הקובייה?
- ◆ מה קורה בינו ובין חברו?
- ◆ מה מרגישים הילדים שנמצאים במקום ועדים להתרחשות (ואותם איננו רואים בתמונה)?
- ◆ האם קרה לכם מקרה דומה? מה הרגשתם?

נוכל לבקש מהילדים להציג בפנטומימה תנועות המבטאות כעס (לדוגמה: לרקוע ברגליים, לנופף באצבע המורה, לאגרף את כפות הידיים, להביט במבט כועס); וגם

תנועות המבטאות רגשות שהם ההפך מכעס (חיוך, חיבוק, שליחת נשיקה באוויר).

אפשר לסיים את הפעילות בלימוד השיר

◀ ["רוגז" / מילים: מרים ילן-שטקליס, לחן: אורנה ביאל.](#)

1. "...רבי מתיא בן חרש אומר:

הווי מקדים בשלום

כל אדם..."

(אבות ד, טו)

לגננת,

בפירושו למשנה פינחס קהתי מסביר:

רבי מתיא בן חרש אומר: הווי מקדים בשלום

כל אדם - השתדל להתחבב על הבריות על ידי שתתייחס לכולם בכבוד הראוי ותקדים בשלום כל אדם, ואפילו נחות דרגה, כדרך שנהג רבן יוחנן בן זכאי, "שלא הקדימו אדם שלום מעולם, ואפילו נכרי בשוק"

(בבלי, ברכות יז ע"א).

וְדַבֵּרָתָם בָּם

נקרא את המשנה בקול רם מתוך המסכת: "...הווי מקדים בשלום כל אדם".

נברר עם הילדים את משמעות המושג **מקדים בשלום**.

נשאל:

- ♦ את מי אנחנו נוהגים לברך בשלום? כיצד?
- ♦ האם מי ש'מקדים בשלום' ומי ש'מברך בשלום' עושים אותה הפעולה?
- ♦ אם לדעתכם יש הבדל בין השניים - מהו ההבדל?
- אפשר לבקש מההורים שיספרו או ישלחו לנו בכתב/בסרטון אמירת שלום הנהוגה בביתם.
- אפשר להדפיס כרטיסי ברכת שלום בשפות שונות, לאייר אותם ולקשט בהם את הגן.
- כדאי להתבונן יחד באיור הנלווה למשנה, ולשוחח עליו.
- לאחר התרשמות הילדים נשאל:
- ♦ מי האנשים באיור?
- ♦ היכן הם עומדים?
- ♦ כל אחד מהאנשים שאנו רואים עסוק בעשיית פעולה משלו. מה עושה כל אחד מהם?
- ♦ האם הם מכירים זה את זה?
- ♦ האם הם חברים?
- ♦ מי מהשניים הקדים וברך בשלום?
- ♦ מה לדעתכם הם אומרים איש לרעהו אחרי שבירכו זה את זה בשלום?
- אפשר לבחור זוגות ילדים שימחיזו את ההתרחשות המוצגת באיור ואת השיחה בין שני האנשים.
- אפשר להוסיף ולשאל:
- ♦ איזו משנה שלמדנו מזכירה משנה זו?
- נוכל להציע לילדים לחשוב יחד על דרכים נוספות שבהן אפשר לברך בשלום - ללא מילים.

לסיום נוכל להשמיע את השיר

◀ ["אורחים לקיץ" \(אצלנו בחצר\) / מילים ולחן: נעמי שמר](#)

ז. "רבי טרפון אומר:

היום קצר והמלאכה מרבה
והפועלים עצלים, והשכר
הרבה, ובעל הבית דוחק"

(אבות ב, טו)

לגננת,

אביגדור שנאן בפירושו למשנה מסביר:

היום קצר - חיי האדם קצרים הם;

המלאכה מרובה - המשימות שמוטלות על האדם (לימוד התורה וקיום המצוות) ועליו לבצען לאורך חייו - רבות;

הפועלים עצלים - בני האדם עצלים מטבעם ואינם ממהרים למלא את חובתם.

וְדַבַּרְתָּ בָּם

נפתח את הלימוד בקריאת המשנה בקול רם מתוך המסכת, ואחריה נעבור להצגת מקרה מחיי הגן, שבו הילדים מתבקשים למלא משימה מסוימת (לדוגמה: סידור הכיסאות לקראת המפגש או לקראת התפילה, פינוי השולחנות אחרי הארוחה) ואינם מזדרזים לפעול.

אחרי הדיון שיעלה בגן, נציג את האיור ונשוחח עליו.

נשאל:

- ♦ היכן מתרחש המפגש המתואר באיור?
- ♦ מה לדעתכם אומרים האנשים שבאיור זה לזה?
- ♦ במה עוסקים האנשים המופיעים באיור (מה היא העבודה המוטלת עליהם)?
- ♦ מה עלול לקרות אם הבחור שנח תחת עץ התפוזים לא יזדרז לעשות את המוטל עליו?
- ♦ האם נותרה להם עוד עבודה רבה?
- ♦ האם גם לכם קורה שאתם דוחים את המטלות שלכם? מדוע אנחנו דוחים?
- ♦ מי עובד ומי לא? מדוע?

אפשר לערוך רשימה של מלאכות או מטלות שאנחנו אוהבים לעשות ומלאכות שאנחנו אוהבים פחות.

נשאל:

- ♦ אילו מלאכות נזדרז לעשות?
- ♦ אילו משימות אנו נוטים לדחות?

ציור המשך

נשאל: מה היה קורה אילו ביקשנו מהמאייר לצייר ציור המשך (המתאר את המשך ההתרחשות)? מה לדעתכם הוא היה מצייר?

אפשר לתת לילדים להמחיש את המשך ההתרחשות המתוארת באיור או לצייר ציור המשך לאיור של מנחם הלברשטט למשנה זו.

ח. "הלל אומר:

הוי מתלמידיו של אהרן - אוהב שלום ורודף שלום"

(אבות א, יב)

לגננת,

במשנה שלפנינו מורה לנו הלל ללכת בדרכיו של אהרן הכהן שהיה אוהב שלום ורודף שלום, בפי שאפשר ללמוד גם ממדרשים נוספים העוסקים בדמותו (ובהם אבות דרבי נתן נוסח א, פרק יב דרשה ג, וכן ילקוט שמעוני במדבר, רמז).

מתוך מדרשי האגדה אנחנו למדים על גדולתו של אהרן שהיה רודף שלום: הוא לא הסתפק באהבת השלום אלא התאמץ להשכין שלום. בכל יום הוא נהג לעבור במחנה ישראל וכשנודע לו על אנשים שרבו זה עם זה - היה משתדל להשלים ביניהם.

(סיפורים מימים עברו - לקט אגדות חז"ל לגיל הרך, משרד החינוך, המנהל הפדגוגי)

וְדַבַּרְתָּ בָם

אפשר לפתוח את הלימוד בהשמעת המשנה המולחנת והמושרת באחד מעיבודיה:

◀ [בביצוע לאה אולשר; לחן: הוד רייכרט, עיבוד: בני שורץ](#)

או

◀ [בביצוע של עקיבא מרגליות; לחן: יעקב כ"ץ, עיבוד: ג'ף שירה](#)

נתבסס על ידע קודם שרכשו הילדים מסיפורי התורה, וניזכר יחד בדמותו של אהרן הכהן.

נשאל:

- ♦ מי היה אהרן?
- ♦ מה הוא עשה בארץ מצרים? ומה עשה במדבר?
- ♦ נחשוב יחד מדוע הלל מציע לכולנו ללכת בדרכיו של אהרן.
- ♦ נתבונן באיור ונשוחח עליו.

נשאל:

- ♦ מי הם שלושת האנשים שבאיור?
- ♦ מה עושה כל אחד ואחד מהשלושה?
- ♦ על מה הם משוחחים ביניהם?
- ♦ האם הם מדברים בקול רם? בלחש?
- ♦ מי משלושת האנשים שבאיור דומה לדעתכם לאהרן?

ננסה לברר יחד איך חש כל אחד ואחד מהבחורים.

אפשר לסיים את הלימוד בסיפור מדרש האגדה מתוך אבות דרבי נתן נוסח א, פרק יב או באחד העיבודים למדרש זה.

כדאי לחזור להשמיע את המשנה באחד מהעיבודים שהצענו לעיל, ולהצטרף לשירה.

ט. "חכם"

אינו נכנס לדברי חברו

(אבות ה, ז)

לגננת,

בפירושו למשנה פינחס קהתי מסביר: **חכם אינו נכנס לדברי חברו** – הוא שומע בסבלנות את דבריו עד תומם ואינו מפסיקו באמצע.

הרב שלמה הלוי מוסיף ומפרט:

חברו – הכוונה לכל אדם. החכם מקשיב לדברי כל אדם גם לדברי מי שקטן ממנו בחוכמתו. אנו לומדים מכאן הנהגה טובה:

החכם מקשיב עד הסוף ואינו קוטע את חברו מפני שתי סיבות: ראשית, אולי ילמד דבר חדש מחברו; ושנית, גם אם חברו לא מחדש לו דבר, החכם נוהג בו בכבוד ושומע את דבריו עד תומם (הפסקת אדם באמצע דיבורו עשויה להתפרש כזלזול בכבודו).

המשנה בפרק זה מונה שבעה מאפיינים טובים המתקיימים בחכם: (1) חכם אינו מדבר לפני גדול ממנו; (2) אינו נכנס לדברי חברו; (3) אינו נבהל להשיב; (4) שואל בעניין ומשיב כהלכה; (5) אומר על ראשון – ראשון, ועל אחרון – אחרון; (6) על מה שלא שמע אומר "לא שמעתי"; (7) מודה על האמת.

(מתוך האתר 'דבר תורה' של הרב שלמה הלוי)

בלימוד המשנה נזכיר את המאפיינים השונים ונתמקד באמרה "אינו נכנס לדברי חברו".

וְדַבֵּר בָּם

אפשר לפתוח את הלימוד בשאלה:

♦ מיהו לדעתכם אדם חכם?

לאחר שנשמע את תשובות הילדים, נוכל לערוך רשימת תכונות שמאפיינות אדם חכם.

נקרא את המשנה, ונשאל:

- ♦ מה יכול לעזור לנו להחכים? להיות חכמים יותר?
- ♦ איזו משנה מזכירה את המשנה שאנו לומדים היום?
- ♦ מדוע סוברים חכמים שאדם חכם הוא מי שאינו נכנס לדברי חברו?

אפשר לבקש מהילדים לצייר אדם חכם.

לסיום נתבונן יחד באיור ונשוחח עליו.

נשאל:

- ♦ איזו תכונה האופיינית לחכם מוצגת באיור?
- ♦ מה עושים הילדים שבאיור?
- ♦ מי מהילדים שבאיור הוא חכם?

י. "טוב לי תורת פיך מאלפי זהב וכסף"

(אבות ו, ט)

לגננת,

פרק ו', שבו מצויה המשנה שלנו, איננו חלק ממסכת אבות אלא אוסף של ברייתות (דברי תנאים שלא נכללו בששת סדרי המשנה) שהוצמד למסכת אבות.

משנה זו היא המשנה היחידה במסכת אבות שבה מובא סיפור מעשה:

פעם אחת הייתי מהלך בדרך ופגע בי אדם אחד ואמר לי שלום, החזרתי לו שלום.

אמר לי: רבי מאיזו עיר אתה? אמרתי לו: מעיר גדולה של חכמים וסופרים אנוכי.

אמר לי: רבי, רצונך שתדור עמנו במקומנו ואני אתן לך אלף אלפים כסף וזהב אבנים טובות ומרגליות? אמרתי לו: אם אתה נותן לי כל כסף וזהב אבנים טובות ומרגליות שבעולם, איני דר אלא במקום תורה! שכך כתוב בספר התהלים: "טוב לי תורת פיך מאלפי זהב וכסף".

מדרש האגדה המובא כאן מדגים את העקרונות שנידונו לאורך המסכת בקשר ללימוד תורה. רבי יוסי בן קיסמא לא נענה להצעה הנדיבה ולא הסכים לעזוב את מקום מגוריו – מקום של לימוד תורה. תשובתו ברורה וחד־משמעית: "גם אם אתה נותן לי כל כסף וזהב ואבנים טובות ומרגליות שבעולם, איני דר אלא במקום תורה". כדי לחזק את דבריו חותם רבי יוסי בן קיסמא את תשובתו במילותיו של דוד המלך (מתוך מזמור תהלים): "טוב לי תורת פיך מאלפי זהב וכסף".

(על פי: אליעזר הירן "איני דר אלא במקום תורה", אתר דעת מכללת הרצוג)

וְדַבַּרְתָּ בָם

אפשר לבחור לעסוק בלימוד המשנה מייד אחרי שמחת תורה או לקראת חג השבועות.

הלימוד יכול לשמש הזדמנות טובה לחזור ולהיזכר בסיפורי תורה שלמדנו בגן ובמצוות האהובות על הילדים במיוחד.

אפשר לפתוח את הלימוד בשירת הפסוק, ולאחר מכן לספר בקצרה את סיפור המעשה המופיע במשנה.

נשאל: ?

- ♦ מדוע בחר רבי יוסי בן קיסמא לצטט את מילותיו של דוד המלך (המופיעות במזמור תהלים שחיבר)?

אפשר לחשוב יחד על מזמורי תהלים או פסוקים שאנחנו מכירים ושרים בגן (למשל: "כל הנשמה תהלל יה", "בצאת ישראל ממצרים").

בגנים שבהם אין אומרים בכל בוקר מזמורי תהלים, לימוד המשנה יכול להיות גורם מזמן להתחיל...

לאחר הדיון נתבונן יחד באיור ונשוחח עליו.

הדמויות באיור עסוקות בעיסוקים שונים.

נשאל: ?

- ♦ במה הן עוסקות?

- ♦ מי מהדמויות שמחה ומאושרת?

- ♦ האם אנחנו יכולים לדעת מי מהדמויות באיור שמחה ומי לא? לפי מה?

לאחר הדיון אפשר לתת לילדים לכתוב/לאייר את הפסוק "טוב לי תורת פוך מאלפי זהב וכסף".

אפשר לחתום את הלימוד בקריאת אחד מן הסיפורים העוסקים באהבת לימוד התורה מתוך סדרת הספרים "לאורם נלך" שבאתר מנהל החינוך הדתי (קדם-יסודי), ובהם:

◀ ["והגית בו יום ולילה" /](#)
תמר זקס

◀ ["החברים הטובים של הרב נריה" /](#)
רחל סלייטר

י"א. "שמאי אומר... והיו מקבל את כל האדם בסבר פנים יפות"

(אבות א, טו)

לגננת,

בפירושו למשנה פינחס קהתי מסביר את דברי ר' עובדיה מברטנורא:

והיו מקבל את כל אדם בסבר פנים יפות - כשאתה מכניס אורחים לביתך, לא תיתן להם ופניך זועמות

וכבושות בקרקע. שאם אדם נותן לחברו כל מתנות שבעולם ופניו זועמות, מעלה עליו הכתוב כאילו לא נתן כלום; אבל המקבל את פני חברו בסבר פנים יפות, אפילו לא נתן כלום, מעלה עליו הכתוב כאילו נתן לו כל מתנות טובות שבעולם.

הרב מנחם מנדל שניאורסון, הרבי מליובאוויטש, כתב: "קבל את כל האדם בסבר פנים יפות, והתייחס אליו בידידות ובמאור פנים, שמאור פנים וחיוך לבבי עשויים להשפיע על הזולת יותר מכל דבר אחר" (אתר בית חב"ד).

וְדַבַּרְתָּ בָּם

נפתח בקריאת המשנה בקול לפני הילדים, מתוך המסכת. אחרי שנשנן את המשנה,

נשאל:

- מהו סבר פנים יפות?
- מי מקבל את פניכם בפנים שוחקות, בפנים מאירות?
- באיזו ברכה נהוג לקבל את החברים בבוקר?
- בשעות הצהריים? בערב?
- באיזו ברכה נקבל חבר שהבריא?
- כיצד נברך בשבתות ובחגים?
- באיזו ברכה נקבל פני אורחים שבאו אלינו?

נוכל להשמיע לילדים מנגינה נעימה ולבקש מהם להתהלך במרחב, ובכל פעם שהמנגינה תיעצר - לברך את החבר הקרוב אליהם, על פי ה'נסיבות' שעליהן נכריז (אנחנו או אחד מהילדים), לדוגמה: בבוקר, בערב, לפני השינה, בשבת, בראש חודש, בחג סוכות, בחנוכה, בפורים, ביום הולדת.

אפשר לחשוב יחד על דרכים נוספות שבעזרתן נוכל - ללא מילים - לברך ולהאיר פנים (רעיונות לדוגמה: בהנפת יד, בחיבוק, הנהון [נענוע ראש], קריצה, בזמן מחלה מרפק אל מרפק). נכתוב את הרעיונות שהילדים יציעו.

נתבונן באיור ונשוחח עליו. נברר עם הילדים היכן לדעתם מתרחשת הפעילות המתוארת בו.

נשאל:

- את מי אנו רואים באיור?
- היכן הם נמצאים?
- מה הם עושים?
- האם כולם משתתפים בפעילות?
- איך מרגישים הילדים? האם כולם מרגישים אותו הדבר?
- מה עושה הילדה שבידה האחת מחזיקה דובי?

אפשר לחשוב יחד מה היא אומרת לחברה שעומדת בצד. לאחר הדיון אפשר לחזור על דברי שמאי ולשנן את המשנה.

יב. "לא הִפִּישׁוּ לְמַד" (אבות ב, ה)

לגננת,

לפעמים לא כל כך נעים לשאול... כי "עכשיו כולם ידעו שלא הבנתי...", שאיני יודע כמו כל האחרים...". הלל הזקן מלמד אותנו עד כמה הצגת השאלות חשובה להתקדמות בלימוד: מי שמתבייש להודות שאינו מבין, ובגלל הבושה נמנע מלשאול או לבקש הסברים ולברר את הדברים לעומקם – לא יצליח ללמוד ולהתקדם.

בשאיזיק איזידור, זוכה פרס נובל בפיזיקה, נשאל כיצד הפך למדען בעל שם, הוא זקף את ההישג לזכות אימו: "האימהות של חבריי נהגו לשאול אותם בכל יום אם למדו משהו חדש בבית הספר", אמר, "אימא שלי לא נהגה כמותן. היא תמיד שאלה אותי שאלה אחרת: 'איזי, שאלת שאלה טובה היום?' ההבדל הזה הוא שהפך אותי למדען".

(מתוך המאמר: 'אם הייתי יכול כל היום רק לשאול – על כוחן של שאלות' מאת טלי שבטר ואורנית ספקטור-לוי [המאמר התפרסם בעלון דע גן, 7 (2014), עמ' 68-39].)

וְדַבַּרְתָּ בָם

נקרא לפני הילדים את המשנה מתוך מסכת – בקול רם.

נשאל את הילדים: ?

♦ מי הוא לדעתכם אדם ביישן?

נבקש מהם לחשוב על תחומים שמעניינים אותם, ונשאל:

- ♦ האם יש שאלה שמסקרנת אתכם והייתם שמחים לשאול אותה ולקבל תשובה?
- ♦ מה מעניין אתכם ואתם רוצים ללמוד?
- ♦ באיזה תחום חשוב לכם להחכים?

נתבונן יחד באיור, ונשוחח עליו. לאחר התרשמות הילדים נשאל:

- ♦ כיצד לומדות הבנות לקלוע חלות?
- ♦ ממי לדעתכם למדה הגננת לקלוע חלות לשבת?
- ♦ ממי הן לומדות?
- ♦ ממי לדעתכם למד האופה לקלוע חלות לשבת?

באיור אפשר לראות שאחת הבנות יושבת בקצה השולחן ומתקשה בקליעת החלה.

- ♦ מדוע היא מתביישת לשאול?
- ♦ האם גם לכם קרה שלא ידעתם או לא הבנתם והתביישתם לשאול?
- ♦ איך לדעתכם היא תוכל ללמוד לקלוע חלות?
- ♦ איך הרגשתם כשלא הבנתם?

נוכל לבקש מהילדים להציע רעיונות שיעזרו למי שמתבייש להתגבר על הבושה ולחשוב יחד איך לעודד את הביישנים.

אפשר להשמיע וללמוד את השיר "[שיר שכולו שאלות](#)" / מילים: יוסי בכר, ▶
לחן: מרטין מוסקוביץ'.

יג. "בן עזאי אומר: הוי רץ למצוה קלה, ובורח מן העבירה, שמצוה גוררת מצוה"

(אבות ד, ב)

לגננת,

בפירושו למשנה פינחס קהתי מסביר את דברי בן עזאי:

הוי רץ למצוה קלה – אפילו מצווה שנראית בעיניך קלה – הווי רץ לקיימה;
שמצוה גוררת מצוה – העושה מצווה אחת הריהו מתעורר על ידה לעשות עוד מצוות.

וְדִבַּרְתָּ בָם

אפשר לפתוח את הלימוד בקריאה בקול של המשנה, ובשינון – להתמקד בסיפה שלה.

נשאל: ?

♦ אילו מצוות אתם מכירים?

לימוד המשנה יכול לשמש הזדמנות להקנות מושגים בסיסיים הקשורים לעולם המצוות:

♦ **מצוות שבין אדם למקום ומצוות שבין אדם לחברו**

♦ **תרי"ג מצוות**

♦ **עשרת הדיברות**

נתבונן באיור עם הילדים ונאפשר להם לבטא את התרשמותם. נסב את תשומת ליבם לעובדה שלפנינו איור המחולק לשניים.

נשאל: ?

♦ מדוע האיור מחולק לשניים?

♦ מה הקשר בין האיורים?

♦ איזו מצווה מוצגת בכל אחד מן האיורים?

♦ האם אתם מוצאים קשר בין האיורים? מהו?

אפשר ליצור עם הילדים "סיפורי רצף" שממחישים את כוונתו של בן עזאי ומלמדים כיצד מצווה אחת "גוררת" בעקבותיה מצווה אחרת.

אפשר לחלק לילדים דפים שגם הם מחולקים לשניים (כמו האיור שלפנינו) ולבקש מהם לצייר בשני החלקים של הדף סיפור רצף קצר שבו "מצווה גוררת מצווה".

יד. "מְרִבָּה צְדָקָה מְרִבָּה שְׁלוֹם"

(אבות ב, ז)

לגננת,

בפירושו למסכת אבות 'נר למאה' מסביר המחבר עו"ד יחיאל וינרוט את דברי הלל הזקן:

מרבּה צדקה מרבּה שלום - המרבּה להיטיב עם אחרים, מביא ידידות ושלוש לעצמו, לזולתו ולסביבתו. אדם המוכן לתת מעצמו יהיה ודאי מוכן לוותר ולא לריב עם הסובבים ולהרבות בשלוש.

המחבר מסביר שעל פי המהר"ל, המילה 'צדקה' שבמשנה, אין כוונתה רק למעות הניתנות לעני אלא לכל הנהגה שהיא לפניו משורת הדין - גמילות חסדים.

וּדְבַרְתָּ בָּם

אפשר לפתוח בקריאת המשנה ובשינונה עם הילדים ולהסביר לילדים את פירושו של המהר"ל שלפיו צדקה אינה תמיד נתינת כסף למי שזקוק לו. גם מעשים טובים וגמילות חסדים הם צדקה.

אומנם לא קל לילדים לוותר ולהרבות בצדקה ובמעשים טובים, ובכל זאת ילדים רבים בגן מצליחים להרבות שלום וגם להושיט עזרה לחברים.

כדאי להיזכר יחד באירועים של צדקה וגמילות חסדים שהתרחשו בגן. לאחר הלימוד נתבונן יחד באיור ונשוחח עם הילדים על המקרה המוצג בו.

נשאל:

- ♦ היכן מתרחש המקרה שמוצג באיור?
- ♦ מדוע לדעתכם הילדות רבות? / על מה הן רבות?
- ♦ מה לדעתכם עורר את הריב בין הילדות?
- ♦ מה הן אומרות זו לזו?
- ♦ האם נעים לשמוע אותן? מדוע?
- ♦ מה מנסה לעשות החברה שמתקרבת מן הצד ובידה בובה?
- ♦ אילו ביקשנו מהצייר לצייר ציור המשך - מה לדעתכם הוא היה מצייר? מה קרה אחרי שהחברה הביאה איתה את הבובה הנוספת?
- ♦ איך הסתיים הסכסוך בין השתיים?
- ♦ מתי נעים יותר לחברים ולגננות: בזמן הריב או אחרי ההגעה לפתרון? מדוע?
- ♦ התוכלו להציע דרכים נוספות לפתרון הסכסוך? מה עושים כששתי חברות רוצות לשחק באותה הבובה?

אפשר לבקש מהילדים להציג את ההתרחשויות שהתפתחה בעקבות הצעת הבובה הנוספת בציור המשך או במחזה קצר.

את לימוד המשנה נוכל לחתום בשיר:

◀ "מרבּה צדקה מרבּה שלום" / אריאלה סביר

או בסיפור:

"סלסילות ביצים, תמרים ושקדים" / על הרבנית

◀ ברכה קאפח, מתוך המיזם "לאורם נלך".

טו. "שמאי אומר: עשה תורתך קבע"

(אבות א, טו)

לגננת,

"עשה תורתך קבע - הזמן שצריך האדם להקדיש ללימוד תורה... ראוי שיהיה במסגרת קבועה, דבר המבטיח התמדה: עשה לה עיתים לתורה... שאם אי אתה עושה כן, מתוך טירוד עסקיך אתה מתבטל ונואש מן התורה."

(פירושו של רבי יעקב ב"ר שמשון בתוך דברי אביגדור שנאן למשנה)

וְדַבַּרְתָּ בָם

אפשר לפתוח בקריאת המשנה בקול רם מתוך המסכת, ובתום הקריאה להסביר את דבריו של שמאי.

עשה תורתך קבע - למד תורה באופן קבוע, בזמנים קבועים.

אפשר לשאול את הילדים:

- ♦ אילו פעילויות אנחנו עושים מדי יום ביומו, בקביעות?
- ♦ האם בכל יום אנחנו מתפללים בגן באותה השעה?
- ♦ האם אנחנו לומדים סיפורי תורה בגן בכל יום באותו הזמן?
- אפשר להוסיף ולהציג שאלות נוספות ברוח דומה:
- ♦ מדוע חשוב שלכל פעילות (תפילה, יציאה למשחק בחצר, להגעה לגן ולחזרה הביתה) יהיה זמן קבוע?
- ♦ מדוע לדעתכם חשוב לקבוע זמן ללימוד תורה?
- לאחר הדיון והשיח נתבונן באיור ונשוחח עליו עם הילדים.

נשאל: ?

- ♦ מה עושים האנשים שבאיור? היכן ומתי מתרחשת הפעילות המשותפת? מדוע דווקא בשעה זו?
- ♦ אילו דברים אנחנו עושים בקביעות? חשבו על דברים שאנו עושים בכל יום, פעם בשבוע, פעם בחודש או בשנה (בשנת שמיטה נוכל להוסיף ולשאול על אירוע שמגיע אחת לשבע שנים).

נשאל: ?

- ♦ אילו פעילויות אנחנו לפעמים דוחים ולא עושים בזמן?
- ♦ מה עלול לקרות כשדוחים פעילויות?

נבקש:

נסו לדמיין שהחוג למוזיקה יתקיים בכל פעם בזמן אחר – המדריכה תגיע ביום או בשעה שנוח לה להגיע – מה יקרה אם פעם היא תקדים לבוא ופעם תאחר?

ונשאל:

- ♦ האם לדעתכם החוג ימשיך לפעול באותה הצלחה? האם יקרה משהו אחר?

ובדרך דומה נשאל גם:

- ♦ מה עלול לקרות אם הנהג והשליח יביאו את ארוחת הצוהריים לגן בכל יום בשעה אחרת?

נחשוב יחד:

- ♦ לאילו פעילויות קובעים זמנים מיוחדים?
- אפשר להכין עם הילדים מערכת שעות שבועית או חודשית שתכלול את פירוט הנושאים ואת הזמנים שיוקדשו ללימוד התוכניות של הגן.

פעילויות נוספות בנושא הזמן ולוח השנה ניתן למצוא בחוברת:

◀ [חמדת עיתים בגן הילדים, חלק ב' / רחל סלייטר](#), עמ' 33-37.

טז. "קנה לך חבר"

(אבות א, ו)

לגננת,

ביצד משיגים חבר טוב? לשם מה אנו זקוקים לחבר?

בפירושו למשנה פינחס קהתי מסביר:

וקנה לך חבר - השתדל בכל מאודך לרכוש לך חבר טוב ונאמן, והידבק בו, וקנה לך אהבתו וידידותו; וכן אמרו (תנא דרבי אליהו): "לעולם יקנה אדם חבר לעצמו ויאכל עמו ויקרא עמו וישנה עמו ויגלה לו סתרי תורה וסתרי דרך ארץ".

וְדַבַּרְתָּ בָם

נוכל לפתוח את הלימוד בקריאת הסיפה של המשנה ובשינונה.

נשאל: ?

- מה אנחנו אוהבים לעשות עם החברים שלנו?
- היכן אנחנו מכירים את החברים שלנו?
- למה חשוב שיהיו לנו חברים?
- מי החברים שלכם?
- למה התכוון יהושע בן פרחיה כשאמר "קנה לך חבר"? איך קונים חברים? האם ישנה חנות שבה אפשר לקנות חברים?
- נתבונן באיור ונשוחח עליו. נחשוב יחד על פעילויות שבדאי לעשות עם חברים ועל מעשים שאפשר לעשות כדי לשמח חברים.

נשאל: ?

- מה עושים שני הילדים שבאיור? היכן הם נמצאים?
- האם הם חברים?
- נוכל להבין רשימת משחקים ופעילויות שמומלץ לעשות עם חברים.
- נבקש מהילדים להציע רעיונות למחווות שיכולות לשמח את החברים שלנו.
- נוכל להבין בגן הפתעות קטנות - כרטיס ברכה, סיכה יפה או מגנט - וכל ילד יעניק את ההפתעה שהבין לחבר בגן.
- נחשוב על מילים נרדפות למילה חבר: רע, ידיד, עמית, שותף.
- לסיכום נשאל:

- האם משנה זו מזכירה לכם משנה אחרת שכבר למדנו? איזו משנה?

או לשיר **"יש לי חבר בירושלים" / מילים ולחן: נעמי שמר**, ביצוע: דודו זכאי. ▼

אפשר להאזין לפסוק המולחן **"ואהבת לרעך כמוך"** באתר "בואו לגנני: הפיוט בגן הילדים", ולהצטרף לשירה; ▼

אפשר לצפות יחד בסרטון **"באן חולקים בכיף"** מתוך אתר ספריית פיג'מה; ▼

יז. "רבי חנניה בן תרדיון
אומר:...

**שנים שיושבין ויש ביניהם
דברי תורה,
שכינה שורה ביניהם"**

(אבות ג, ב)

לגננת,

"...שמתוך דברי תורתם משיגים הם מכבוד בוראם". בפירושו למשנה פינחס קהתי מסביר בשם המאירי ששכרם של היושבים ועוסקים בדברי תורה יחד – גדול במיוחד. ללימוד בחברותא מעלות רבות: זהו לימוד פורה ומעשיר, הוא טוב לבדיקת רעיונות, להחלפת דעות ועוד.

וְדַבְּרַתְּ בָם

נקרא ונשנן את המשנה מתוך המסכת ונסביר אותה.

אפשר להוסיף שרבים נוהגים לומר דברי תורה, בארוחות, מסיבות, מפגש בין חברים, ועוד.

נשאל:

♦ מדוע רוצה הקב"ה להצטרף לשני אנשים שלומדים תורה בחברותא?

נוכל להיזכר יחד בכינויים נוספים של הקב"ה שלמדנו לאורך המסכת ובהם השם, שכינה, המקום, אלוקים, הקב"ה, אדון עולם, מלך העולם.

אפשר לשוחח עם הילדים על היתרונות הגדולים של לימוד ועשייה מתוך שיתוף פעולה, בחברותא.

נשאל: ?

♦ כיצד עדיף ללמוד, לשחק ולעבוד – לבד או בחברותא? מדוע?

אפשר להתנסות בשתי הדרכים, למשל:

נוכל לבקש מאחד הילדים להעביר לבדו ללא עזרה חפץ כבד בגן ממקום למקום או לסדר את השולחנות למפגש או לארוחה לבד, ואחר כך לחזור על הפעולות עם חברים נוספים. נבדוק איזו דרך הייתה נעימה יותר ויעילה יותר.

אפשר להבין רשימת פעילויות שרצוי וכדאי לעשותן בחברותא.

אפשר לחלק את קבוצת ילדי הגן לזוגות. כל זוג חברים יציג בפנטומימה או יצייר פעילות שבחר. החברים ינסו לגלות את הפעילות שנבחרה ולמנות יחד את היתרונות בעשייתה בחברותא.

לאחר הפעילות כדאי לשנן שוב את המשנה.

נתבונן באיור ונשוחח עליו.

נשאל:

- ♦ מי הן שתי הדמויות שמופיעות באיור?
- ♦ היכן הן נמצאות?
- ♦ מה הן עושות?
- ♦ מה לדעתכם אומרת האישה? ומה אומר האיש?
- ♦ האם שניהם לומדים? אם כן, מה לדעתכם הם לומדים?

נוכל לסיים את לימוד המשנה בשירה וריקוד בליווי מחרוזת שירי קודש ואהבת לימוד תורה.

אפשר גם לקרוא לפני הילדים את הסיפור "[תורת חיים חמדתנו](#)" (מסדרת "לאורם נלך", באתר מנהל החינוך הדתי), המספר על לימוד התורה המשותף של הרבנים הראשיים הראשונים לישראל - הרב אברהם יצחק הכהן קוק והרב יעקב מאיר. ◀

יח. "שלושה שאכלו על שלחן אחד ואמרו עליו דברי תורה, כאלו אכלו משלחנו של מקום"

(אבות ג, ג)

לגננת,

כל שולחן שאומרים עליו דברי תורה בשעת סעודה, הופך לשולחנו של מקום. מאז חרב בית המקדש ואיננו עוד, דברי תורה שנאמרים בזמן הסעודה מחליפים את הקרבת הקורבנות. אמירת דברי תורה בזמן הסעודה הפכה למנהג מקובל בעם ישראל.

(על פי מסכת אבות, פירוש ישראלי חדש מאת אביגדור שנאן)

וְדַבֵּרְתָּ בָם

נפתח את הלימוד בקריאת המשנה בקול לפני הילדים, בשינונה יחד ובהסברתה.

אפשר לשוחח עם הילדים על סעודות שונות שאנו אוכלים: ארוחות שבת, סעודות מצווה, ארוחות מיוחדות בגן וכדומה.

נשאל:

♦ אילו דברי תורה אנחנו יכולים לומר בזמן הסעודה בבית? ובסעודה בגן?

בעקבות לימוד המשנה אפשר להנהיג אמירת דבר תורה בזמן ארוחת הבוקר בגן (לדוגמה: נוכל לחזור על הלכה או משנה שלמדנו במפגש קדם-תפילה, נוכל להיזכר בסיפורי התורה, בשיר או בפסוק מולחן שלמדנו, במשנה ממסכת אבות וכדומה).

לחלופין אפשר לקבוע תורנות: בכל יום אחד מן הילדים יהיה התורן שתפקידו לומר דבר תורה בארוחה. מובן שכל ילד ידע בעוד מועד באיזה יום הוא עתיד להיות תורן, והוא יכין מראש את דבר התורה שיאמר בארוחה – בבית עם ההורים או בגן עם הגננת.

אפשר לעסוק בנימוסי שולחן ובחשיבותם.

כדי שהארוחה בגן תהיה מכובדת ונעימה, מקום שבו נוכל לומר דברי תורה, כדאי לקבוע עם הילדים כללים הנוגעים למראה השולחן שאליו נסב לסעודה (השולחן יכוסה במפה, נניח עליו אגרטל ובו פרחים) וגם כללים הנוגעים להתנהגותנו בזמן הסעודה (נשב בנחת, נקפיד ללעוס בפה סגור, ניקח לעצמנו מן הקערה המרכזית כמות סבירה ונתחשב באחרים).

נוכל להזמין הורים לגן ולבקש מהם לספר לנו על מנהגים מיוחדים בבתיהם בסעודות מצווה.

בסיום הדיון אפשר לבקש מהילדים לצלם שולחנות ערוכים: ביום חול, בערב שבת וחג (שולחנות הערוכים לקראת השבת והחג), בטיול וכדומה.

אפשר להדפיס לילדים תרשים של שולחן ולהציע להם – בהשראת המשנה שלמדנו – "לערוך אותו" (להוסיף מפה, כלים נאים ומאכלים וכדומה) וגם "להושיב סביבו" את הסועדים.

נתבונן יחד באיור הנלווה למשנה ונשוחח עליו.

נשאל:

- ◆ כמה אנשים בתמונה?
 - ◆ היכן הם יושבים? מה הם אוכלים?
 - ◆ על מה הם משוחחים?
 - ◆ מה עוד הם עושים?
 - ◆ אילו משניות שלמדנו מזכירות משנה זו?
- לסיכום,

אפשר לספר את הסיפור "השולחן הערוך של הרב חיים דוד הלוי מאת רחל סלייטר", מתוך סדרת "לאורם נלך", שבספריית הגן. גננות שאין ברשותן הספר, תוכלנה להיעזר באתר מנהל החינוך הדתי. ▼

חמד

בית חינוך כמשפחה

